SFÂNTUL IOAN (MAXIMOVICI) DE SAN FRANCISCO

Declinul Patriarhiei Constantinopolei

Cuvânt înainte al traducătorului (în limba engleză)

Cariera şi declaraţiile anti-ortodoxe ale răposatului Patriarh Athenagoras de tristă amintire au fost atât de izbitoare încât au tins poate să ascundă faptul că apostazia acestui singur om a fost doar apogeul unui proces lung şi profund de îndepărtare de la credinţa ortodoxă a unei întregi Biserici Ortodoxe Locale. Făgăduinţa noului Patriarh Dimitrie de a „păşi pe urmele marelui nostru predecesor... în căutarea unităţii creştine" şi de a institui „dialoguri" cu Islamul şi cu alte religii necreştine, în timp ce îl recunoaşte pe „sanctitatea şi prea-fericirea sa Papa Romei Paul al VI-lea, primul între egali în Biserica universală a lui Hristos" (Discursul de întronizare) – face doar să confirme această observaţie şi să ne înfăţişeze adâncimea la care a căzut Biserica Constantinopolei în zilele noastre.

Ar trebui menţionat că titlul de „ecumenic" a fost dat Patriarhului de Constantinopole în urma mutării capitalei Imperiului Roman în acest oraş, în cel de-al patrulea secol; patriarhul a devenit atunci episcopul unei metropole ce era centrul ***ecumenei*** *sau al lumii civilizate. În chip jalnic, în cel de-al 20-lea veac, odată slăvitul Tron al Constantinopolei, pierzându-şi de mult slava pământească, a încercat cu uşurătate să îşi recâştige prestigiul păşind pe două noi căi „ecumenice": s-a alăturat „mişcării ecumenice", care este întemeiată pe universalismul anti-creştin; şi, asemănându-se Romei apostate, a năzuit să-şi supună celelalte Biserici Ortodoxe şi să facă din Patriarhul său un fel de Papă al Ortodoxiei.*

Articolul următor, parte a unui raport privind toate Bisericile Autocefale întocmit de Arhiepiscopul Ioan pentru cel de-al doilea Sobor A-Toată-Diaspora al Bisericii Ruse de peste graniţe, ţinut în Iugoslavia, în 1938, ne prezintă fundalul istoric al stării actuale a Patriarhiei Constantinopolei. Ar putea fi scris, la fel de bine, şi astăzi, după aproape 35 de ani, în afara câtorva aspecte care s-au schimbat de atunci, fără să mai pomenim mult mai spectaculoasele activităţi şi declaraţii „ecumenice" ale Patriarhiei din ultimii ani, ce au slujit la preschimbarea ei de la „spectacolul jalnic" înfăţişat aici, într-unul din principalele centre mondiale ale anti-ortodoxiei.

PRIMATUL între Bisericile Ortodoxe este deţinut de către Biserica Noii Rome, Constantinopole, condusă de un Patriarh ce poartă titlul de Ecumenic, fiind, prin urmare, numită şi ea Patriarhia Ecumenică, ce şi-a atins apogeul dezvoltării teritoriale la sfârşitul celui de-al 18-lea veac. La acea vreme, cuprindea întreaga Asie Mică, întreaga Peninsulă Balcanică (cu excepţia Muntenegrului), împreună cu

insulele adiacente, căci celelalte Biserici independente din Peninsulă fuseseră desfiinţate şi deveniseră parte a Patriarhiei Ecumenice. Patriarhul Ecumenic a primit din partea Sultanului Turc, chiar înainte de cucerirea Constantinopolei de către turci, titlul de *Millet Baş*, adică *cap al norodului*, şi a fost socotit căpetenia întregii populaţii ortodoxe a Imperiului Otoman. Totuşi, acest fapt n-a împiedicat guvernarea turcă să înlăture patriarhii după voia proprie şi să convoace noi alegeri, strângând şi o taxă mare din partea patriarhului nou ales. Se pare că acest din urmă fapt a avut o mare însemnătate în schimbarea patriarhilor de către turci, şi, prin urmare, se întâmpla adesea ca aceştia să îngăduie iarăşi pe Tron un patriarh pe care-l înlăturaseră, după moartea unuia sau mai multora dintre succesorii săi. Astfel, numeroşi patriarhi au ocupat scaunul de mai multe ori, şi fiecare întronizare era însoţită de colectarea de către turci a unei taxe speciale.

Pentru a strânge suma care trebuia plătită la suirea sa pe Tron, patriarhul făcea o colectă de la mitropoliţii supuşi lui, iar ei, la rândul lor, strângeau de la clerul ce le era subordonat. Această manieră de a strânge fonduri şi-a lăsat amprenta asupra întregii orânduieli a vieţii Patriarhatului. De asemenea, în Patriarhie exista, în chip vădit, şi „Marea Idee” a grecilor, adică încercarea de a reconstitui Bizanţul, la început într-un sens cultural, dar mai apoi şi într-unul politic. Din această pricină, în toate funcţiile importante au fost desemnaţi oameni loiali acestei idei, în mare parte greci din acea zonă a Constantinopolei numită Fanar, unde se afla situată şi Patriarhia. Aproape întotdeauna scaunele episcopale erau ocupate de greci, deşi în Peninsula Balcanică populaţia era preponderent slavă.

La începutul secolului al 19-lea a început o mişcare de dezrobire în rândul popoarelor balcanice, care tânjeau să se elibereze de sub autoritatea turcilor. Atunci au răsărit statele Serbiei, Greciei, României şi Bulgariei, la început semi-independente, iar apoi pe deplin independente de Turcia. În paralel s-a purces şi la formarea de noi Biserici Locale, separate de Patriarhia Ecumenică. Chiar dacă nu erau de acord, Patriarhii Ecumenici au îngăduit, sub influenţa împrejurărilor, autonomia Bisericilor din regatele vasale, iar mai apoi au recunoscut independenţa totală a Bisericilor din Serbia, Grecia şi România. Doar chestiunea bulgară a fost una complicată, pe de o parte din pricina lipsei de răbdare a bulgarilor, care nu-şi dobândiseră încă independenţa politică, şi, pe de altă parte, datorită inflexibilităţii grecilor. Declaraţia unilaterală de autocefalie a bulgarilor, pe baza unui *firman* al Sultanului, nu a fost recunoscută de către Patriarhie, şi într-o serie de eparhii s-a înfiinţat în paralel o ierarhie.

Hotarele Bisericilor nou-formate coincideau cu graniţele noilor state ce creşteau în continuu, în dauna Turciei, dobândind astfel noi eparhii de la Patriarhie. Totuşi, în 1912, când a început Războiul Balcanic, Patriarhia Ecumenică avea aproape 70 de mitropolii şi câteva episcopii. Războiul din 1912-1913 a smuls Turciei o parte semnificativă din Peninsula Balcanică, cuprinzând mari centre spirituale precum Salonicul şi Athosul. Marele Război din 1914-1918 a lipsit, pentru o vreme, Turcia de întreaga Tracie şi de coasta Asiei Mici, cu oraşul Smirna, ce au fost pierdute ulterior de Grecia, în 1922, după marşul neizbutit al grecilor către Constantinopole.

În aceste împrejurări, Patriarhul Ecumenic nu putea îngădui cu aceeaşi uşurinţă ieşirea de sub autoritatea sa a eparhiilor ce fuseseră smulse Turciei, precum făcuse mai înainte. Era vorba, deja, de anumite locuri ce se găseau din vechime sub autoritatea duhovnicească a Constantinopolei. Totuşi, Patriarhul Ecumenic a recunoscut în 1922 anexarea la Biserica Sârbă a tuturor zonelor aflate în interiorul graniţelor Iugoslaviei; a încuviinţat includerea în Biserica Greciei a unui număr de eparhii din Statul Grec, păstrându-şi, însă, jurisdicţia asupra Athosului; şi, în 1937, a recunoscut chiar şi autocefalia micii Biserici Albaneze, pe care iniţial nu o acceptase.

Hotarele Patriarhiei Ecumenice şi numărul eparhiilor sale au scăzut semnificativ. În acelaşi timp, Patriarhia Ecumenică a pierdut, în fapt, şi Asia Mică, deşi aceasta a rămas sub jurisdicţia ei. Conform tratatului de pace dintre Grecia şi Turcia, din 1923, a avut loc un schimb de populaţii între aceste puteri, astfel că întreaga populaţie greacă a Asiei Mici a fost silită să se stabilească în Grecia. Oraşe străvechi, având odată o mare însemnătate în chestiunile ecleziastice, pline de slavă în istoria Bisericii, au rămas fără nici un locuitor de credinţă ortodoxă. În acelaşi timp, Patriarhul Ecumenic şi-a pierdut importanţa politică din Turcia, căci Kemal Paşa l-a lipsit de titlul său de *cap al norodului*. Concret, în momentul actual, sub Patriarhul Ecumenic se găsesc cinci eparhii din interiorul graniţelor Turciei, la care se adaugă, în Grecia, Athosul şi locurile înconjurătoare. Patriarhul este împiedicat chiar şi de la exercitarea drepturilor sale de netăgăduit, ce privesc conducerea bisericii din graniţele Turciei, unde este socotit ca fiind un supus turc obişnuit, găsindu-se şi sub supravegherea guvernului. Guvernul turc, care intervine în toate aspectele vieţii cetăţenilor săi, i-a îngăduit, ca un privilegiu deosebit (precum şi Patriarhului armean), să poarte păr lung, [barbă] şi veşmânt preoţesc, acestea fiind interzise restului clerului. Patriarhul nu are drept de liberă ieşire din Turcia, iar, în ultima vreme, guvernul este şi mai stăruitor în demersurile sale de a-l muta în noua capitală Ankara (vechea Ancira), unde nu se mai găsesc acum creştini ortodocşi, dar unde este concentrată administraţia împreună cu toate ramurile vieţii guvernamentale.

O astfel de înjosire exterioară a arhiereului oraşului Sfântului Constantin, ce era odată capitala *ecumenei*, nu a clintit câtuşi de puţin închinăciunea dată de către creştinii ortodocşi, care cinstesc Scaunul Sfinţilor [Ioan] Gură de Aur şi Grigorie Teologul. De la înălţimea acestui Scaun, urmaşul Sfinţilor Ioan şi Grigorie putea călăuzi duhovniceşte întreaga lume ortodoxă, numai de ar avut tăria acestora în apărarea dreptăţii şi a adevărului, şi vederile largi ale recentului Patriarh Ioachim al III-lea. Însă, la declinul general al Patriarhiei Ecumenice, s-a adăugat direcţia activităţii sale de după Marele Război [întâi mondial, n.t.]. Patriarhia Ecumenică a dorit să compenseze pierderea eparhiilor care i-au părăsit jurisdicţia, şi, prin aceasta, pierderea importanţei politice din interiorul graniţelor Turciei, prin supunerea unor regiuni unde nu exista până acum o ierarhie Ortodoxă, precum şi a Bisericilor acelor state al căror guvern nu este unul ortodox. Astfel, la 5 aprilie 1922, Patriarhul Meletie a desemnat un exarh al Europei Apusene şi Centrale, cu titlul de Mitropolit al Tiatirei, având reşedinţa la Londra; la 4 martie 1923, acelaşi patriarh l-a consacrat pe arhimandritul ceh Savatie ca Arhiepiscop al Pragăi şi al întregii Cehoslovacii; la 15 aprilie 1924, a fost întemeiată o mitropolie a Ungariei şi a întregii Europe Centrale, cu scaunul la Budapesta, deşi acolo se găsea deja un episcop sârb. În America a fost

întemeiată o arhiepiscopie sub Scaunul Ecumenic; apoi, în 1924, a fost întemeiată o eparhie în Australia, cu scaunul la Sidney. În 1938, India a fost subordonată Arhiepiscopului Australiei.

În acelaşi timp, s-a purces la supunerea unor părţi despărţite de Biserica Ortodoxă Rusă, care au fost rupte din Rusia. Astfel, la 9 iunie 1923, Patriarhul Ecumenic a primit sub jurisdicţia sa eparhia Finlandei, ca Biserică Finlandeză autonomă; la 23 august 1923, Biserica Estoniană a fost supusă asemănător; la 13 noiembrie 1924, patriarhul Grigorie al VII-lea a recunoscut autocefalia Bisericii Poloneze sub supravegherea Patriarhiei Ecumenice – adică, mai degrabă, autonomia acesteia. În martie 1936, Patriarhul Ecumenic a primit sub jurisdicţia sa Lituania. Nelimitându-se la primirea sub omoforul său a unor Biserici din regiunile ieşite în afara graniţelor Rusiei, patriarhul Fotie l-a primit şi pe Mitropolitul Evloghie, din Europa Apuseană, împreună cu parohiile ce-i erau subordonate, iar la 28 februarie 1937, un arhiepiscop al jurisdicţiei Patriarhului Ecumenic din America l-a consacrat episcop pe Theodor-Bogdan Şpilko, pentru o Biserică Ucraineană în America de Nord.

Astfel, Patriarhul Ecumenic a devenit cu adevărat „ecumenic" [a toată lumea, n.t.], prin mărimea teritoriului care îi este, teoretic, supus. Aproape întregul glob pământesc, în afara micilor teritorii ale celor trei Patriarhii şi de cel al Rusiei Sovietice, intră în alcătuirea Patriarhiei Ecumenice, potrivit concepţiei conducătorilor ei. Sporindu-şi fără de măsura dorinţa de a-şi supune părţi ale Rusiei, Patriarhii Constantinopolei au început chiar să declare ca fiind necanonică anexarea Kievului la Patriarhia Moscovei, şi că fosta Mitropolie a Kievului, din sudul Rusiei, ar trebui să fie supusă Tronului Constantinopolei. Un asemenea punct de vedere nu este doar exprimat vădit în *Tomos*-ul din 13 noiembrie 1924, în conjunctura despărţirii Bisericii Poloneze, dar este şi promovat destul de temeinic de către Patriarhi. Astfel, vicarul mitropolitului Evloghie din Paris, care a fost consacrat cu încuviinţarea Patriarhului Ecumenic, şi-a luat titlul de Chersonezul; adică Chersonul, acum teritoriu al Rusiei, este supus Patriarhului Ecumenic. Următorul pas logic pentru Patriarhia Ecumenică ar fi să declare întreaga Rusie ca fiind sub jurisdicţia Constantinopolei.

Oricum, nici puterea spirituală actuală şi nici chiar hotarele de autoritate prezente nu corespund, nici pe departe, unei asemenea măriri de sine a Constantinopolei. Să nu mai pomenim faptul că, aproape peste tot, autoritatea Patriarhului este destul de iluzorie şi constă, în mare măsură, în confirmarea episcopilor care au fost aleşi în felurite locuri sau în trimiterea unor [episcopi] de la Constantinopole; multe ţinuturi pe care Constantinopolul le socoteşte a-i fi supuse nu au nici un fel de turmă [enoriaşi, n.t.] sub omofor.

Autoritatea morală a Patriarhilor Constantinopolei a coborât, în chip asemănător, foarte jos, din pricina inconsecvenţei lor extreme în chestiunile ecleziastice. Astfel, patriarhul Meletie al IV-lea a organizat un „Congres Pan-Ortodox", cu reprezentanţi a diferite biserici, ce a decretat introducerea Noului Calendar. Aceasta hotărâre, recunoscută doar de o parte a Bisericii, a introdus o schismă înfricoşătoare în rândul creştinilor ortodocşi. Patriarhul Grigorie al VII-lea a recunoscut hotărârile sinodului „Bisericii Vii", privind depunerea patriarhului Tihon, cel pe care, nu cu mult înainte,

Sinodul de la Constantinopol îl declarase „Mărturisitor”, iar apoi a intrat în comuniune cu „renovaţioniştii” din Rusia, fapt ce continuă până astăzi.

Concluzionând, Patriarhia Ecumenică, în teorie cuprinzând aproape întreaga lume şi de fapt întinzându-şi autoritatea doar asupra câtorva eparhii, iar în alte locuri purtând doar o supraveghere superficială, distantă, şi primind anumite venituri pentru aceasta; prigonită de guvernare, acasă, şi nesusţinută de nici o autoritate guvernamentală, în afară; pierzându-şi însemnătatea de stâlp al adevărului şi devenind ea însăşi o sursă de dezbinare, fiind, în acelaşi timp, posedată de o imensă dragoste de putere – reprezintă un spectacol jalnic care aduce aminte de cele mai rele perioade din istoria Scaunului Constantinopolei.

The Orthodox Word
Vol. 8, Nr. 4 (45) iulie-august, 1972